

סיכום בנושא רפורמה בענף החלב מיום 15.09.2003

משרדי האוצר והחקלאות מחליטים על שינויים בהסכם הרפורמה שנחתם בין הצדדים ב-1998 ועודכן בשנת 2001 במטרה לשפר את רווחיות הרפתות ולסייע להן לבצע את ההתאמות הנדרשות באיכות הסביבה. לשם כך סוכם על השינויים הבאים בהסכם הרפורמה:

מחיר מזרח

1. מחיר המטרה יעלה החל מ-1.7.2003 ב-3 אגורות ביחס למחיר שהיה קיים ביום 30.6.2003. אשר ל-3 אגורות נוספות, הגושה יסוכם בין שרי האוצר והחקלאות וינתן באמצעות תקציב המדינה.
2. החל מיום 1.1.2004 יוכר היטל מועצת החלב הנמוך ב-0.5 אגורה לליטר ביחס להיטל הקיים היום, ללא הפחתה באותו שיעור של מחיר המטרה.
3. על מחיר המטרה ימשיך לחול מקדם פריון בשיעור של 2% בשנה.

השקעה

1. עד ליום 31.12.2003 תמשיך מנהלת ההשקעות לאשר מענקים להשקעות בשיעורים שהיו נהוגים בשנת 2003: 50% מענק בהשקעות איכות הסביבה ו-30% מענק בהשקעות באיחוד רפתות והגדלתן.
2. החל מ-1.1.2004 ועד 31.12.2004 האשר מנהלת ההשקעות השקעות ברפת בשיעורי המענק כמפורט בסעיפים 3 ו-4 להלן.
3. שיעורי המענקים להשקעות בגין איכות הסביבה יעמדו על 65% -40% כדלקמן:

שיעור המענק	תחום ההשקעה המאושרת (אלפי ₪)
65%	עד - 350
55%	בתחום מ-351-700
45%	בתחום מ-701-2000
40%	מעל ל-2001

4. שיעורי המענקים להשקעות באיחוד רפתות והגדלתן יהיו כדלקמן:

שיעור המענק	תחום ההשקעה המאושרת (אלפי ₪)
40%	עד - 1000
30%	מ-1000-2000
25%	מ-2001-10,000
20%	מעל 10,000

5. מענקים לפרישת יצרנים יישארו כפי שהיו בהסכם הרפורמה, אלא אם כן יסוכם אחרת בין משרדי החקלאות והאוצר.

משרד החקלאות
סג"ל לייצור

אגף התקציבים
רכות חקלאות

לא חלב ולא דבש

האוצר מעוניין לאסור על משווקי תוצרת חקלאית להתארגן יחד ■ המשמעות היא אחת: בלי אפשרות לשיווק משותף תתמוטט החקלאות הישראלית, ובעיקר משק החלב

סי לוי, המייצג את החקלאים, הנוסח הממשלתי יאסור את פעילותם של ארגוני מגדלי ההדרים, מגדלי הבקר, מגדלי הפרחים וצמחי הנוי, מגדלי הפלחה, מגדלי הדגים, מגדלי האבוקרו, מגדלי הבננות, מגדלי העופות, מגדלי הירקות, מגדלי הפירות, מועצת החלב ועוד. המהלך הקשה ביותר יונחת על ענף החלב. מסקירה משפטית שהכין לוי עולה, כי אין מדינה שבה ענף החלב אינו מוסדר בתכנון מרכזי או בסכסוד. בניו זילנד בוטל הפטור מחוק ההגבלים העסקיים לענף החלב, ובתמורה ניתן לחק לאים ולמשווקים להקים מונופול שמסדיר את הענף. ברוב המדינות, מצויין גדיש, יש פטור מהגבל עסקי גם עבור תוצרת חלב מעובדת, רב שלא קיים בישראל. לא מסובך להבין למה. פרות ישראליות, ועל זה צריך להקים ועדת חקירה, נותנות יותר חלב בחורף ופחות בקיץ. לכן בחורף יש עודפי חלב ובקיץ יש מחסור. לאיוון המצב חוקם מפעל ייבוש, שלוקח את עודפי החלב בחורף והופך אותם לאבקת חלב. באבקת החלב משתמשים בקיץ, כאשר יש מחסור בחלב. בישראל, מטעמי כשרות, אין חליבה בשבתות, ולכן יש עודפי חלב גם בימי ראשון. יש שי מפעלי ייבוש בבעלות תנובה. המפעלים מפסידים, ומגדלי הפרות החלב מממנים את ההפסד באמצעות היטל ולונטרי.

האוצר טוען: ■ "מבחינה טכנולוגית ניתן לייצר כ-70% ממוצרי החלב משימוש באבקת חלב". המשמעות: נקבל את ההצעה האמריקנית ונקנה אבקת חלב מיובאת. נסגור שני שילי-שים מהרפתות, ואלה שיישארו ייצרו רק חלב לשתייה. מה, כמוכן, אי אפשר להתקיים.

ארה"ב החליטה לישראל פיצוי מיוחד: מהיום, ובמשך עשר שנים, היא תמכור לנו כל מוצר חקלאי במחיר של 10 סנט לק"ג, כולל תוצאות הובלה לישראל. נניח שההצעה הזאת היתה אמיתית, האם צריך היה לקבל אותה? תלוי את מי שואלים. אם נשאל את הממונה על החקלאות במשרד האוצר, התשובה תהיה חיובית. הרבר יביא להווליה במוצרים חקלאיים, מה שישפר את רמת החיים של הצרכנים. בעקבות ההווליה גם מרד המחירים יירד, בנק ישראל יפחית את הריבית, והפעילות הכלכלית תואץ. הביקוש למים יקטן, ומאזן מי התהום ישתפר. עשרות אלפי עובדים זרים, המועסקים בחקלאות, יעזבו את הארץ. היצע העובדים שייפלט מהחקלאות יגדל ויפסק את הביקוש האדיר לעובדים בהייטק. מי שבנה את התשובה הרעילי יכול לקבל תואר אקדמי באוניברסיטה של האוצר, ולהירוק מכל בית ספר רציני לכלכלה. כרי להמחיש את האיוולת מוזמן הקורא לרדן בשאלה: מה יהיה מצבו האישי אם יקבל במתנה מטוס מסוג 767 ויבאסר עליו למכור או להשכיר אותו. הוא יפשוט את הרגל רק מרמי התניה שירדש לשלם עבור המטוס בשרה התעופה. זה מה שיקרה למדינת ישראל אם תקבל את ההצעה האמריקנית בתחום החקלאות.

כי מה יקרה אחריו עשר שנים? מאפה נשיג מוון, ובאוויר מחיר, אחרי שכל החקלאות הישראלית תחולס? שנית, האם מוצרינו נתרמו אלינו, אבל לא על בסיס הרדי: ישראל עדיין לא יכולה לשלוח לארה"ב מוצרים חקלאיים. ולבסוף, מה יקרה אם מחר האמריקנים ישנו את העתים? כלכלנים לא אהבים את זה, אבל העולם החקלאי

צילום: חיים זיו

בארה"ב ובאירופה נותנים לחקלאים סובסידיות. ממש גועל נפש. המשוגעים האלה לא מסתפקים בתכנון חקלאי ובסובסידיות, אלא אף אוסרים יבוא חופשי. מי שממליץ אצלנו לארגן מסחר חופשי בחקלאות הוא במקרה הטוב טיפש מופלג. במקרה הרע הוא מתאבד

■ "עלויות הייבוש בארץ היגון גבוהות במיוחד בין היתר משום שמפעלי הייבוש מועסקים מספר חודשים בשנה... לפיכך מחיר אבקת החלב מייצור מקומי גבוה בכ-70% מעלות אבקת חלב מיובאת. עלויות אלה מגולגלות על הצרכנים דרך מוצרי החלב". המשמעות: הפער במחיר אבקת החלב בין ישראל ואירופה נובע בעיקר מהסובסידיה שנותן האיחוד האירופי לחיסול עודפי החלב. אם מדינת ישראל מוכנה, לקנות מוצרים מסובסדים מבלי להטיל מכס מגן, יש רשימה ארוכה. האיחוד האירופי וארה"ב מוכרים יצוא חקלאי בהיצף. חוץ משר האוצר, שכל הציטוטים רעיל הם ממנו, אף אדם נורמלי לא חושב שצריך לאפשר יבוא חופשי של מוצר בהיצף. האוצר מציע למעשה לחסל את מפעלי הייבוש כי הם יקרים ולא יעילים. זה אומר שאין תכנון במשק החלב, כי מה יעשו בעודפי החלב בחורף? זה אומר לסגור את הרפתות. בחלטה הממשלתית, ובלחץ שר החקלאות, נקבע כי "לא יהיה באמור... כדי למנוע משר החקלאות את האפשרות... לאפשר פינוי עודפי תוצרת חלב". אלא ששר החקלאות ישראלי כן, כך נראה, לא מבין עניין: יש הסכמה משפטית רחבה שלפיה אין לשר החקלאות כל סמכות כזו, ולכן לא יהיה טיפול בעודפי חלב. ועל החוכמה הזו התווכח בנימין נתניהו וישראל כן.

מתנהל במשטר חופשי. אין, לא הרי שת וכנראה לא תהיה תחרות חופשית כמוצרים חקלאיים. יעקב גדיש, לשעבר הממונה על התקציב בים באוצר, מסביר: "רובה של התוצרת החקלאית אינו מיוצר בייצור רציף ברומה למוצרים תעשייתיים. מהרגע שהעגבניות הבשילו, לחק לאי אין ברירה והוא ימכור אותן בכל מחיר. אם המחיר יפול ויניב הפסד, החקלאי יימנע מגידול עגבניות, ובשנה הבאה המחיר יגיע לשמים. קח מהחקלאים את זכות ההתארגנות בשיווק, ונטלת מהם את בסיס היציבות היחיד של מפעלים".

גדיש חשוד, הוא קיבוצניק וכל כך מהדור הישן. אלא שרעתו מקרה בלתי על מדינות מפותחות בעולם, ובמיוחד ארה"ב ואירופה. שם עדיין שיש משוה שאפילו גדיש לא ממי לייץ עליו: נותנים לחקלאים סובסידיות. ממש גועל נפש. המשוגעים האלה לא מסתפקים בתכנון חקלאי ובסובסידיות, אלא אף אוסרים יבוא חופשי. על זה, בעיקר, התפוצצו ריוני הסחר במסקיקו בקיץ האחרון. חסידי השוק החופשי מאמריקה אמרו: עד כאן, לא נאפשר יבוא חופשי של עגבניות (ישאר ירקות פירות). לכן, מי שממליץ אצלנו לארגן מסחר חופשי בחקלאות הוא במקרה הטוב טיפש מופלג. במקרה הרע הוא מתאבד. אבל זה מה שמציעה לנו ממשלת ישראל באר

ריבות משרדי האוצר והחקלאות: "לתקן את סעיף 3(4) לחוק ההגבלים העסקיים באופן שיבוטל הפטור מתחולת החוק על הסדר שכל כבילותיו נוגעות לשיווק בלבד של תוצרת חקלאית מגידול מקומי". אתחנא: משה ואיציק הם שני חקלאים ממושב שתולה בבפון. איציק זומין את משה ומשפחתו לארוחת ערב, ובאר דוחה מספר משה על כוונתו לרסס בשבוע הבא את המטע. איציק מתלהב ומציע שיומינו יחד את מטוס הריסוס. "זה יעלה לנו פחות אם נעשה את זה יחד", הוא אומר. משה מסכים ברצון ומציע לאיציק שגם ישלחו יחד במשאית את הפרי שייקטף מחר, וישווקו אותו בחיפה ולא בעפולה. ואז נשמת דפיקה בדלת. בפתח עומד צעיר הממונה על ההגבלים העסקיים, שעוצר את איציק ומשה בעבירה על סעיף 3(4) המתוקן. העובירה הם תיאמו שיווק פרי. זה מה שהחליטה ממשלת ישראל, וזה מה שייכתב בהצעת חוק שתונח בשבועיים הקרובים על שולחן הכנסת. ממ שרת ישראל פשוט השתגעו. משרד החקלאות מסביר כי "הפטור (מהגבל עסקי) ימ שך לחול על פעולות שנעשות בידי מועצות הייצור". תהיה: אם מועצות הייצור רשאיות לעשות את מה שהן עושות עתה, למה משנים את החוק? ברור שהשינוי נועד להפסיק את תכנון השיווק החקלאי. בכל מקרה, טוען ע"ד יו

פטור לחקלאים, ולא לסיטונאים ולמונופולים

ההחלטה לצמצם את הפטור מחוק ההגבלים העסקיים
למשווקים החקלאיים תיצור תחרות, שתאפשר לחקלאים
להרוויח יותר ולצרכנים לשלם פחות

תגובה למאמרו של גדעון עשת

ממשלת ישראל החליטה לבצע רפורמה בתחום שיווק התוצרת החקלאית. המטרה המרכזית היא להוזיל את המחירים לצרכן, תוך שיפור רווחיות החקלאים. ההחלטה מתבססת על שתי הנחות יסוד:

1. האינטרס של החקלאים ושל הציבור זהה. החקלאים מעוניינים להרוויח ומעוניינים שהציבור יקבל תוצרת באיכות גבוהה ובמחיר נמוך על מנת שהצריכה תגבר.
2. האינטרס של המשווקים והמונופולים שונה. הם מעוניינים לשלם לחקלאים את המחיר הנמוך ביותר עבור תוצרתם ולקבל מהצרכן את המחיר הגבוה ביותר.
לפי המצב החוקי כיום, יש פטור גורף מתחולת חוק ההגבלים העסקיים על גידול ושיווק תוצרת חקלאית. הפטור הגורף מאפשר לשווקים הסיטונאיים לבצע תיאומים וקרטליזציה בקנייה מהחקלאים ובמכירה לצרכנים וליצור "פער תיווך" גדול, בשל העדר פיקוח אפקטיבי. על מנת לשנות זאת החליטה הממשלה לצמצם את הפטור על מקטע השיווק. מעתה לא יוכלו הסיטונאים לתאם ביניהם פעולות, וכך תיווצר תחרות שתאפשר לחקלאים להרוויח יותר ולצרכנים לשלם פחות.

ראוי להבהיר כי תמיכתי בביטול הפטור מהגבלים עסקיים על מקטע השיווק הסיטונאי מותנית ביישום מלא של מדיניות הממשלה, התומכת בהגנה על החקלאים, תוך שימור יכולתם להמשיך ולתאם במשותף את גידול התוצרת החקלאית ואת מכירתה, כפי שמקובל בכל העולם, וזאת במסגרת הליך החקיקה המתגבש בימים אלה.

דוגמה טובה ליישום מדיניות זו היא פעילות משרד החקלאות בתחום ענף החלב. משק החלב בישראל, שהוא הטוב והמתקדם בעולם ומהווה נדבך חשוב בפריסת ההתיישבות, עמד בפני התמוטטות וקריסה מוחלטת. בעוד שהמחיר שקיבלו הרפתנים עבור החלב נשחק, ההשקעות והכספים שהתבקשו להשקיע באיכות הסביבה, לשימור הרפת ולהצלתה מפני סגירה, היו גבוהים. יותר מ-300 רפתות נסגרו ואחרות עמדו בפני קריסה כתוצאה מעומס ההתיישבויות שנאלצו ליטול על עצמן. משרד החקלאות חייב היה לנקוט פעולה שתביא להתאמת הרפורמה. המחיר לליטר חלב שמקבלים הרפתנים מהמחלבות הועלה. שונו תנאי הסף והתנאים להשקעות באיכות הסביבה ובשיפור הרפת, שכן רפת במתכונתה הישנה היוותה מטרד לאיכות הסביבה. במקביל החליטה הממשלה להקים ועדה ציבורית לבחינת הפיקוח על המחיר לצרכן של חלב ומוצריו ולצמצם את הפטור מהגבלים עסקיים על המחלבות עצמן, וזאת תוך עיגון זכויותיו של החקלאי בחוק ובתקנות, כולל שמירת מכסות החלב, מחיר המטרה לחקלאי, ויסות ופינוי עודפי חלב וכל פעולה אחרת שתידרש לצורך שימור משק החלב.

החלטות הממשלה והחקיקה הנלווית אליהן יביאו לכך שהציבור ירכוש מוצרי חלב במחירים זולים יותר, הצריכה תגבר וכך גם רווחיותם של החקלאים. מדובר במאבק משותף של החקלאים והציבור בישראל מול המונופולים והארגונים הסרים למרותם והמתנגדים לכך. כשר החקלאות אני פועל מתוך חשיבה על טובתם של החקלאים וטובתו של ציבור הצרכנים. אלה ורק אלה עומדים לנגד עיני. נסיונם של בעלי העניין לזרוע בהלה ואינפורמציה מגמתית מטעה - לא יצלה. החקלאים במושב ובקיבוץ וכמוהם הציבור יזכו ליהנות באופן ישיר מפעולותיה הנכונות של הממשלה בעניין זה.

ישראל כץ - שר החקלאות
דיעות אחרונות 21.10.2003

שר החקלאות, ישראל כץ

מדוע נטפלים לענף החלב? דליה הראל

נכון שתנובה היא מונופול בחלק ממוצרי החלב, אך היקפו הקטן של השוק הישראלי מכתוב ריכוזיות ייצור בענפים רבים האם ממשלת ישראל הולכת לפרק גם את המונופולים של עלית ואסם?

מדי שנה, בעת הדיון בתקציב, חוזר על עצמו הריטואל של שליפת חוק ההסדרים, חוק אנטי דמוקרטי במהותו, הכולל "שינויים מבניים לריפוי חוליי המשק". בהזדמנות חגיגית זו מוצאות מהמגירות כל מיני הצעות "מהפכניות" שמשרד האוצר לא השכיל להעבירן בעבר, מתוך תקווה שהרפורנטים באגף התקציבים, החייבים בכל מחיר להוכיח את כושר עשייתם, יצליחו הפעם. לפיכך, לא ניתן היה להתפלא כי בפעם המי יודע כמה הועלתה שוב ההצעה לבטל באופן גורף את הפטור מתחולת חוק ההגבלים העיסוקיים לגבי שיווק תוצרת חקלאית. הפעם נוסף נושא חדש, והוא הטיפול בענף החלב, שלדעת משרד האוצר סובל מחוליים חמורים ולכן יש לרפא אותו בשיטת הכאוס, כלומר לבטל את כל ההסדרים שהיו קיימים עד היום והוכיחו את עצמם וליצור אי סדר ומבוכה. מה שמפליא הוא כי שר החקלאות, בהשיגו העלאה זמנית של מחירי החלב הגולמי (העלאה שכשלעצמה היתה מוצדקת), תומך במהלכים המוצעים במאמר שפורסם במגזין זה ("פטור לחקלאים ולא לסיטונאים ולמונופולים" 21 באוקטובר בר).

מספר מילים על ענף החלב: ענף זה, שמשקלו ביצור החקלאי משמעותי (כשביעית), השכיל-בתנאים של מגבלות טבעיות וכלכליות- לייצר חלב גולמי ומוצרי חלב במחירים סבירים לצרכן, העומדים במבחן השוואה בינלאומי. הוא משמש מוקד עליה לרגל למבקשים לפתח ענף חלב במדינות אחרות. משך כל השנים איפשר ניהול הענף, באמצעות מועצת החלב ומשרד החקלאות, למנוע היווצרות עודפי חלב ניכרים מחד ולספק את הביקוש הדרוש מאידך. במקביל, הובטחה, אספקת מוצרי חלב במחיר סביר וגדל מאד מגוון מוצרי החלב להיקף שאינו מבייש מדינות גדולות- וכל זאת תוך שילוב פיקוח על מחירי מוצרי חלב בהם יש מונופול, עידוד תחרות במוצרים אחרים שאין בהם מונופול וחשיפה משמעותית ליבוא גבינות קשות וחמאה.

בסוף 1998, עקב התביעות המחמירות לשמירה על איכות הסביבה והצורך להגדיל את היקף הרפת המשפחתית (כדי להגביר כושר תחרותה עם משקי הרפת בחו"ל), הוחלט על ביצוע רפורמה במשק החלב, שמשמעותה היתה הקטנת מספר הרפתות. סגירת חלק מהרפתות היתה איפוא תהליך רצוי ולא "קריסה והתמוטטות", כפי שקובל השר. היא הגדילה את היקף הייצור הממוצע של הרפת המשפחתית ב-25% ועלתה בקנה אחד עם מגמת הזלת עלויות ייצור החלב הגולמי.

לסיכום, ענף החלב מתפקד יפה, וכל הטיפולים המוצעים כיום לגביו מיותרים. ההצעה לצמצם את הפטור מהגבלים עסקיים על המחלבות מיותרת, משום שהוא ממילא לא חל על "מוצרים שיוצרו מתוצרת חקלאית", ולכן אין המחלבות פטורות ממנו. קליטת חלב גולמי מבוצעת לפי מכסות המעוגנות בחוק תיכנון משק החלב ובמחיר שנקבע על ידי הממשלה, ואין מקום לחשש כי המחלבות תבצענה תיאומים וקרטיליזציה ותעשוקנה את החקלאים.

נכון כי תנובה היא מונופול בחלק ממוצרי החלב, אך היקפו הקטן של השוק הישראלי מכתוב ריכוזיות ייצור בענפים רבים. האם ממשלת ישראל הולכת לפרק את המונופולים של עלית ואסם? ליתרון הגודל בייצור מוצרי חלב יש משמעות רבה בעלויות הייצור, ופירוק מונופול תנובה סותר את הזלת עלויות אלו.

לצערנו הרב, לעיתים רצונותיהם של רפורנטים להציג עשייה בכל מחיר, יוצרים רעשים מיותרים במערכות שכבר הוכיחו את עצמן, ומביאים לנזקים. אבל פקודי האוצר מעולם לא נענישים על טעויותיהם, וגם אם ייסוגו הפעם משום מה, אל דאגה: בשנה הבאה יישלפו שוב את אותן ההצעות.

**הכותבת היא לשעבר משנה למנכ"ל משרד החקלאות
ידיעות אחרונות מגזין מסון 306.11.04**